

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

Habilitantka : PhDr. Zuzana Slušná, PhD.

Názov práce: Súčasná kultúrna situácia z pohľadu teórie a praxe

Študijný odbor: kulturológia

Pracovisko: Katedra kulturológie, FiFUK, Bratislava

Oponentka: doc. PhDr. Ľudmila Mešková, PhD., Katedra európskych kultúrnych štúdií,
Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predložená habilitačná práca s názvom *Súčasná kultúrna situácia z pohľadu teórie a praxe* (117str.) má podobu učebnice. Je členená okrem úvodu a záveru na štyri kapitoly. Prvá kapitola nazvaná *Kultúra z pohľadu teórie a praxe* obsahuje 6 podkapitol, zaoberá sa kulturológiou, jej predmetom, terminológiou, odlišnosťami v metodológii, v systematizácii poznatkov (1.1). Vysvetľuje systém kulturologického vedenia (komplexný súbor poznatkov o kultúre ako celku, o rozmanitých aspektoch bytia kultúry, o zákonitostiach jej fungovania, o pestrosti spôsobov života, o hodnotnosti a funkčnosti jedinečných kultúrnych prvkov) – 1.2. Autorka pripomína, že kulturologická teória (1.4) sa opiera o filozofiu a o empirické disciplíny (antropológiu, sociológiu, psychológiu). V podkapitole 1.5 sa autorka venuje aplikovaniu kulturologického vedenia v praxi. Využívajú ho štátne inštitúcie, samosprávy, neziskové organizácie, ale aj kultúrno-vzdelávacie inštitúcie a médiá. V *Úvode* zdôrazňuje, že rozvoj kultúrnych a kreatívnych odvetví, ako aj kultivácia verejnej občianskej kultúry patrí medzi prioritné oblasti záujmu európskeho spoločenstva. Upozorňuje na nedostatok profesionálov v oblasti kultúry v súlade s dokumentmi kultúrnej politiky Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike (2014) a Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014 -2020.

V podkapitolách 1.5. a 1.6 autorka zdôrazňuje význam aplikovania kulturologického vedenia do praxe, čo oceňujeme a hodnotíme pozitívne.

Druhá kapitola nazvaná *Nové pohľady na kultúru* je členená na 6 podkapitol. Autorka uvádza, že vymedzenie pojmu nie je jednoznačné (2.1). Možno ju chápať v užšom, ale aj v širšom, prípadne všeobecnom význame. Autorka predkladá ponímanie kultúry od Cicera. Analyzuje chápanie kultúry Z. Lehmannovej (1999): intuitívne, vedecké, rezortné používanie pojmu kultúra. V rámci vedeckého prístupu uvádza tri konceptuálne východiská V. Soukupa (2011), a to axiologickú, globálnu a redukcionistickú konceptualizáciu. Venuje sa aj ďalším autorom a ich názorom na kultúru ako Z. Bauman (1999). Podkapitola *Kultúra ako oblasť špecificky ľudských prejavov* (2.2) dáva do pozornosti pojmy ako kultúrny kód, schopnosť tvorivej adaptácie človeka (str. 29), kultúra ako funkčný systém, ktorá existuje vo vzťahu k svojmu nositeľovi. V podkapitole „Gramatika kultúry“ (2.3) sa autorka venuje špecifickému súboru vyjadrovacích prostriedkov kultúry, hovorí o abstraktnom jazyku kultúry (na úrovni langue) a o realizovaní kultúry (na úrovni parole). Morfológia kultúry umožňuje nazerať na vnútornú

logiku kultúry. Autorka teda pripodobňuje fungovanie kultúry ku gramatickému systému jazyka, a v tomto zmysle kultúra, tak ako jazyk, nie je vrodená, musíme si ju osvojiť, je kontinuálna a neustále sa obnovuje, inovuje.

Bolo by vhodné dodať, že je kreatívna tak ako samotný jazyk.

Podkapitola 2.6 zdôrazňuje právo účasti na kultúrnom živote a kultúrne práva, ktoré sú nezastupiteľnou súčasťou občianskych a politických práv (etablované Lisabonskou zmluvou v roku 2009). Autorka pripomína aj kultúrne práva plynúce z Ústavy SR ako sú právo na účasť na kultúrnom živote, právo na ochranu vedeckej a kreatívnej tvorby, právo na vzdelanie, na slobodu tvorby a umenia. Kultúrne práva vymedzujú podrobne aj mnohé medzinárodné dohovory.

Tretia kapitola *Kultúra ako zdroj kreativity a inovácií*, členená na 5 podkapitol, je najrozsiahlejšia a z nášho pohľadu významná. Dáva do popredia význam znalostnej ekonomiky, znalostného priemyslu. Zhromažďovanie, vytváranie informácií a znalostí predstavujú základné procesy znalostného priemyslu. Autorka upozorňuje na tvrdenie M. Resnicka, že predpokladom úspechu v dnešnej spoločnosti nie je to, koľko vieme, ale schopnosť jednotlivcov kreatívne myslieť a konať, čo považujeme za aktuálny slogan dnešnej doby. Autorka vystihuje skutočnosť, že v digitalizovanej spoločnosti sa radia medzi najdôležitejšie tie znalosti, ktoré tvoria sociálny, symbolický a inovačný potenciál ľudských zdrojov, a to otvorenosť novým poznatkom, tvorivé myslenie, schopnosť kódovať informácie, rozvíjanie informácií interakciou medzi ľuďmi. V podkapitole *Kultúra ako súčasť národného hospodárstva* je kultúra považovaná za nástroj rozvoja regiónov, katalyzátorom ekonomického rastu, zdrojom zamestnanosti a pod. V tejto súvislosti autorka poukazuje na význam dokumentu *Stratégia rozvoja kultúry SR na roky 2014 -2020* (kultúra ako ukazovateľ vyspelosti a prosperity národa). Kapitola 3. 3. sa zaoberá kultúrou v medzinárodných dokumentoch. Dostatok priestoru sa venuje organizácii UNESCO s mandátom na rozvoj kultúrneho a intelektového potenciálu svetového spoločenstva. Upozorňuje na prelomovú definíciu kultúry podľa UNESCO z roku 1982 (3.3.1) ako aj na jej význam (vnímanie kultúry ako spôsobu života, široké antropologické vnímanie kultúry, zdôrazňovanie inkluzívneho prístupu, kultúra ako proces a nie ako stav). Definícia sa využíva aj v ďalších dokumentoch (str. 62). V centre pozornosti 3.3.2. je rozmanitosť kultúr ako dôležitý princíp politiky UNESCO, ale aj iných dohovorov a deklarácií. Podkapitola 3.3.3 *Kultúra ako štvrtý pilier rozvojových projektov* je zameraná na trvalo udržateľný rozvoj, ktorý sa opiera o 4 zásadné dokumenty, z ktorých *Miestna agenda 21* podporuje komunitné aktivity obcí a mikroregiónov. Ekonomický pohľad na sektor kultúry presadzujú najmä svetové organizácie WIPO, WTO (3.3.4). Významným počinom sa stal Rámec pre kultúrne štatistiky UNESCO („meranie“ významu kultúry). Je správne, že autorka zdôrazňuje článok 8 Dohovoru o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov, ktorý priniesol dôslednejšie rozpracovanie odlišnosti kultúrnych a ekonomických tovarov ako aj špecifikáciu pojmov kultúrne tovary, kultúrne služby a kultúrne prejavy. Podkapitola 3.4 je venovaná kultúre v politike Európskej únie (článok 167 Lisabonskej zmluvy, čl. 128 Maastrichtská zmluva (neskôr Amsterdamská č. 151) a ďalšie dokumenty. Aktuálna európska stratégia tzv. Zelená kniha (Uvoľnenie potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu) z roku 2010 vníma kultúru

ako zdroj hospodárskeho rozvoja. Autorka zdôrazňuje, že sektor kultúry prestal byť považovaný za primárne neziskový, pretože kultúrny a kreatívny priemysel vykazuje vyšší obrat ako výrobné odvetvia. Podkapitola 3. 5 sa zaoberá kultúrnym a kreatívnym priemyslom. Kreativita založená na kultúre sa stala strategickou surovinou nového tisícročia. Kreatívnym a kultúrnym priemyslom sa venujú medzinárodné dokumenty Zelená kniha (2010), Európa 2020, Kreatívna Európa (2014 – 2020). Aj dokument Stratégia rozvoja kultúry SR 2014 – 2020 vníma kultúru ako dôležitý hospodársky sektor. Autorka venuje patričnú pozornosť práve kultúrnemu a kreatívnemu sektoru a ich členeniu. Ide teda o rezortné vnímanie kultúry. Autorka uvádza v tomto zmysle prioritné oblasti (vytýčené v koncepčných a strategických materiáloch Ministerstva kultúry SR) ako perspektívnosť kultúrneho sektora pre jeho výrazný hodnotový a ekonomický potenciál, rozvoj prostredia, v ktorom sa rozvíja generuje a kumuluje kreativita atď. Kultúra môže byť teda východiskom ekonomických aktivít obcí, miest, regiónov.

V centre pozornosti poslednej kapitoly (4.) je súčasná kultúrna situácia: výzvy, riziká a možnosti. Podkapitola 4.1 upozorňuje na prejavy globalizácie v kultúrnej a sociálnej sfére, na koróziu sociálnej súdržnosti pod vplyvom globálnych trhov. Do popredia sa dostávajú kolektívy miestnych spoločností (4.2). Miestne kultúrne systémy predstavujú autonómny systém a sú v súlade s dominantnými kultúrnymi vplyvmi. Zaujímavý je kultúrny „lokálpatriotizmus“, ktorý sa stal globálnym fenoménom a považuje sa za pozitívny aspekt globalizačných procesov (napr. záujem občanov o tradičné lokálne kultúrne prvky, návrat k tradičným remeslám a pod.). Kultúrne dedičstvo (4.3) a jeho ochrana patria medzi strategické ciele nadnárodných organizácií ako je UNESCO, Európska komisia, ale aj medzi priority jednotlivých členských štátov Európskej únie. Kultúrne tradície často krát udržiavajú jednotlivci. S autorkou možno len súhlasiť, keď vyzdvihuje fakt, že kultúrne dedičstvo je príležitosťou na poznávanie odlišných kultúr a je aj významným segmentom kultúrneho a kreatívneho priemyslu ako aj potenciálom kultúrnej turistiky, ktorý generuje zisky. Publikáciu zakončuje podkapitola *Potenciál kultúrnej a sociálnej animácie* (4.4). Animácia - súbor stratégií zameraných na povzbudzovanie a motivovanie ľudí k účasti na dianí okolo seba v sociálnom a kultúrnom živote – je veľmi významný faktor v kultúre. Animátori sa snažia o participovanie čo najširšej časti občianskej spoločnosti. Animačné aktivity sú cieleňé na obyvateľov konkrétnej lokality.

Po štyroch hlavných kapitolách nasleduje *Záver* (str. 109). Zoznam použitej literatúry (str. 112-117) je adekvátny pre tento typ publikácie.

Zhrnutie po každej kapitole považujeme za prínos pre používateľov učebnice. Je správne štruktúrované, prehľadné, takže spĺňa svoje poslanie.

Publikácia má vhodnú štruktúru. Ponúka základnú orientáciu v základných kulturologických kategóriách dokumentov UNESCO a Rady Európy, ktoré sú významné pre kultúrnu politiku členských štátov EU. Poukazuje na trendy, ktoré zlepšujú kvalitu sociálneho a kultúrneho života. Oceňujeme, že poukazuje na kultúru ako zdroj inovácií a kreativity, ako na súčasť národného hospodárstva. Dostatočne sa zaoberá kultúrnym a kreatívnym priemyslom. Je využiteľná aj v praxi (príprava projektov a kultúrnych aktivít).

Formálne nedostatky:

- 1) str. 5 : P. Lévy (2001) nie je uvedený v bibliografii;
- 2) str. 6: pri antropológovi A. Appadurai nie je uvedený rok, takisto nefiguruje v bibliografii.
- 3) str. 96 pri menách James Clifford, Zygmund Bauman by bolo vhodné uviesť rok

Otázky do diskusie:

- 1) Vysvetlite bližšie momentálnu „dominanciu“ vizuálnej kultúry (str. 20) v súvislosti s konštatovaním, že „kulturologické vedenie okrem bazálnych informácií o kultúre zastrešuje aj vedomosti a poznatky o špecifických prejavoch súčasných kultúr, o trendoch a tendenciách spoločenského kultúrneho diania (momentálna „dominancia“ vizuálnej kultúry)...“
- 2) str. 75: Nie je jasné z textu, odkedy, od ktorého roku platí Dohovor o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov a o aký dohovor ide.
- 3) Mohli by ste bližšie objasniť využívanie kultúry ako účinného a funkčného nástroja kultúrnej diplomacie (str.87) ako jednu z prioritných oblastí koncepčných a strategických materiálov Ministerstva kultúry SR?
- 4) Mohli by ste vysvetliť, čo sa myslí pod pojmom absencia, resp. slabá rozvinutosť mestskej kultúry metropolitného typu (str. 91)?

Predložená habilitačná práca prináša ucelený vedecký pohľad na súčasnú kultúrnu situáciu z aspektu teórie i praxe. Predstavuje príspevok k zvyšovaniu vedomostí v danej oblasti.

Habilitantka ukázala, že ovláda metódy vedeckej práce a má pedagogickú spôsobilosť v spracovaní danej odbornej problematiky.

Na základe hodnotenia habilitačnej práce odporúčam prijať habilitačnú prácu *Súčasná kultúrna situácia z pohľadu teórie a praxe* k obhajobe a po úspešnej obhajobe navrhujem udeliť PhDr. Zuzane Slušnej, PhD. vedecko-pedagogický titul docentka v odbore *kulturoológia*.

V Banskej Bystrici, 15. marec 2018

Ľudmila Mešková